

વીર સંવત ૨૫૦૨, જેઠ સુદ ૧૦, સોમવાર
તા. ૦૭-૦૬-૧૯૭૬, ગાથા-૧, પ્રવચન નં. ૨

આ ‘પરમાત્મપ્રકાશ’ની પહેલી ગાથા. અહીં આવ્યું છે. જુઓ! સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર કર્યા છે. ‘જબ સિદ્ધપરમેષ્ટી અનંતચતુષ્ટયરૂપ પરિણામે,...’ છે ત્યાંથી? સિદ્ધ પરમેષ્ટી અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતઆનંદ, અનંતવીર્ય-બળ એ રૂપે પરિણામે. શક્તિરૂપે તો હતા પણ પર્યાયરૂપે પરિણામે ‘તબ કાર્યસમયસાર હુએ...’ ત્યારે કાર્ય પૂર્ણ થયું. ત્યારે કાર્યસમયસાર થયું. લ્યો, આ કાર્ય. જીવનું સમયસાર કાર્ય (થાય) એ એનું કાર્ય (છે). અનંત જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ અને વીર્ય, એ રૂપે થવું એ એનું કાર્ય છે. ‘અંતરાત્મ અવસ્થામ્ કારણ-સમયસાર થે.’ અંતરાત્મ અવસ્થા હતી. સમ્યગ્દર્શનમાં શુદ્ધ ચૈતન્યશક્તિ-સ્વભાવ, એનું ભાન ને અનુભવ થયો ત્યારે કારણસમયસાર તો ત્રિકાળ હતો. પર્યાયપણે સમ્યગ્દર્શનમાં આવ્યું ત્યારે અંતરાત્મા સમયસાર પર્યાયપણે થયો.

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- એ આવ્યું, એ આવી જ ગયું.

અંતરાત્મા. ‘અંતરાત્મ અવસ્થામ્...’ અવસ્થામાં કારણસમયસાર હતો. આહાહા..! ત્રિકાળ વસ્તુ જે શુદ્ધ ચૈતન્ય શક્તિરૂપ છે, એ મુક્તસ્વરૂપ જ છે. શક્તિ અપેક્ષાએ, દ્રવ્ય અપેક્ષાએ ત્રિકાળના સ્વભાવ ભાવની અપેક્ષાએ આત્મા મુક્તસ્વરૂપ જ છે. પણ એ શક્તિએ અને સામર્થ્યે. એની પર્યાયમાં એ પરિણામન થાય ત્યારે તે કાર્યસમયસાર સિદ્ધને કહેવામાં આવે છે. અંતરાત્મ અવસ્થામાં કારણસમયસાર.

‘જેસે સોના અન્ય ધાતુકે મિલાપસે રહિત હુઆ,...’ જેમ સોનું અન્ય ધાતુના મિલાપથી રહિત થયું. મિલાપ હતો ખરો. ખાણમાં સોનું અને પથ્થર બે ભેગા હોય છે ને? ‘અપને સોલહવાનરૂપ પ્રગટ હોતા હૈ,...’ સોળ વાનરૂપ પ્રગટ થયું. ‘ઉસી તરહ કર્મ-કલંક રહિત સિદ્ધપર્યાયરૂપ પરિણામે.’ એમ આત્મા કર્મકલંકની... જેમ ઓલું સોનુ ધાતુના મિલાપથી રહિત થયું. એમ આત્મા કર્મકલંક રહિત સિદ્ધપર્યાય થઈ પરિણામે. આહાહા..!

‘તથા પંચાસ્તિકાય ગ્રંથમે ભી કહા હૈ -’ ‘પંચાસ્તિકાય’માં પણ કહ્યું છે કે, ‘જો પર્યાયાર્થિકનયકર ‘અભૂદ્ધપુવ્વો હવદિ સિદ્ધો’ પર્યાયનયે તો સિદ્ધપર્યાય નહોતી તે અભૂતપૂર્વ નવી થઈ. ભગવાનઆત્માને સિદ્ધપર્યાય તો અભૂતપૂર્વ-પૂર્વે નહોતી એ થઈ. પર્યાય અપેક્ષાએ. આહાહા..! ‘અર્થાત્ જો પહલે સિદ્ધપર્યાય કભી નહીં પાઈ થી,...’ અનંતકાળમાં સિદ્ધની પર્યાય કદી નહોતી મળી. ‘વહ કર્મ-કલંકકે વિનાશસે પાઈ.’ કર્મ-કલંકના નાશથી મળી.

‘વહ પર્યાયાર્થિકનયકી મુખ્યતાસે કથન હૈ...’ શું કહ્યું એ? સિદ્ધ ભગવાન અભૂત નામ પૂર્વે નહોતી એવી અભૂત પર્યાયને પામ્યા એ પર્યાયનયનું કથન છે. અવસ્થાદષ્ટિનું એ

કથન છે. અવસ્થામાં નહોતી તે અવસ્થા અભૂતપૂર્વ નવી થઈ એ અવસ્થાદષ્ટિનું કથન છે. આહાહા..! ‘और द्रव्यार्थिकनयकर शक्तिकी अपेक्षा...’ પણ વસ્તુની દષ્ટિથી જોઈએ, આત્મા વસ્તુ, એની શક્તિ, એનો સ્વભાવ, એના સામર્થ્યનું બળ, એ દષ્ટિથી જોઈએ તો સદા શુદ્ધ છે. આહાહા..! જેનો શક્તિ સ્વભાવ શુદ્ધ જ છે અને બુદ્ધ છે-જ્ઞાનસ્વભાવ છે. આહાહા..! ભાષા તો અનંત વાર શિષ્યો હતો. શાસ્ત્રના ભણતરમાં આવે ને? એટલે એને ધારણામાં આવે તો ખરું. પણ અનુભવમાં આવ્યા વિના શક્તિપણે સિદ્ધ પરિણામે એમ ન બને. આત્માનો અનુભવ શક્તિ ધ્રુવ ચૈતન્ય. ચૈતન્ય સ્વભાવ, ચૈતન્ય શક્તિ પૂર્ણ, એનો આશ્રય લઈ અથવા એનું પરિણામન થવું, શુદ્ધ પર્યાય થવી એ પર્યાયનયે નહોતી અને થઈ એમ કહેવામાં આવે છે. વસ્તુ દષ્ટિએ તો ત્રિકાળ શુદ્ધ અને બુદ્ધ જ્ઞાનપિંડ જ છે. આહાહા..!

‘શુદ્ધ બુદ્ધ (જ્ઞાન) સ્વભાવ તિષ્ઠતા છે.’ પવિત્ર અને જ્ઞાન સ્વભાવે અનાદિ શક્તિ અપેક્ષાએ તો છે. એને પરિણામે તો થાય એમ નથી. એ તો પરિણામે તો થાય એ પર્યાયની અપેક્ષાએ વાત છે. આહાહા..! વસ્તુ તો વસ્તુ છે. વસ્તુ છે એ તો શક્તિ અપેક્ષાએ મોક્ષપર્યાય થાય છે. એ પર્યાય થાય છે એ વસ્તુમાં છે એમાંથી આવે છે ને? એ તો સિદ્ધ પર્યાય સિદ્ધ સ્વરૂપે ત્રિકાળ છે. ‘સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.’ આહાહા..! જે દશા.. ઓલામાં ‘નિયમસાર’માં કહ્યું નથી? નિયમરૂપ તો ત્રિકાળ છે. કારણ નિયમસાર કલો કે નિયમસાર વસ્તુ કલો. એ નિયમરૂપ તો ત્રિકાળ છે. આહાહા..! જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિ સ્વભાવ ત્રિકાળ નિયમમાં છે. વસ્તુમાં ત્રિકાળ છે. આહાહા..! એને પર્યાયમાં પ્રગટ થાય ત્યારે કાર્યનિયમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

પ્રાયશ્ચિતમાં પણ એમ લીધું છે ને? પ્રાયશ્ચિત. પ્રાયશ્ચિત. બલોળું જેનું ચિત્ત જ્ઞાનસ્વભાવ ત્રિકાળ છે એ તો. પ્રાયશ્ચિત સ્વરૂપ જ છે. પ્રાય એટલે? બલોળતાએ અનંત ચિત્તસ્વરૂપ જ છે એ. આહાહા..! તો એ એની પર્યાયમાં પ્રાયશ્ચિતરૂપ નિર્મળ દશા પ્રગટ થાય છે. આહાહા..! જે કાંઈ પર્યાયમાં થાય છે તે સ્વરૂપે તો ત્રિકાળ છે જ એમ કહે છે. આહાહા..! અરે..! એ શુદ્ધ બુદ્ધ.

‘જैसे धातु पाषाणके मेलमें ली...’ શું કહે છે? સોના અને ધાતુનો મેળ-સંયોગ હોવા છતાં ‘शक्तिरूप सुवर्ण मौजूद ही है,...’ સોનું સોનાપણે, શક્તિપણે તો એ ધાતુના મેળાપ વખતે પણ શક્તિપણે તો સોનું સોનું જ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ‘धातु पाषाणके मेलमें ली शक्तिरूप सुवर्ण मौजूद ही है, क्योंकि सुवर्ण-शक्ति सुवर्णमें सदा ही रहती है,...’ સુવર્ણ શક્તિનું સામર્થ્ય સુવર્ણમાં સદાય રહે છે. આહાહા..!

‘जब परवस्तुका संयोग दूर हो जाता है,...’ સંયોગી પથ્થરનો મેળાપ જેમ દૂર થઈ જાય છે ‘तब वह व्यक्तिरूप होता है.’ સોનું. સોળ વલું શક્તિરૂપે તો છે એમ કહે છે. આહાહા..! પથ્થરના મેળાપ વખતે પણ સોળ વલુ શક્તિરૂપે જ છે. સોળ વલું કલો, પૂર્ણ કલો. ચોસઠપહોર કીધું હતું ને? પીપર ચોસઠપહોરી. એ તો સોળ આના. આહાહા..! પૂનમને દિવસે ચંદ્ર ખીલે છે એ સોળ કળાએ ખીલે છે. એ પૂર્ણ ખીલે છે. એમ સોનું મિલાપરહિત

પૂર્ણ પ્રગટ થાય છે ત્યારે સોળ વલું થાય છે. સોળ આના-રૂપિયો પૂર્ણ. એમ લીંડીપીપરમાં શક્તિપણે સોળ આના એટલે રૂપિયારૂપ શક્તિ છે એ પર્યાયમાં પ્રગટ થાય છે. છે એ પ્રગટ થાય છે. એમ ભગવાનઆત્મા કર્મના સંબંધમાં પણ એની શક્તિ તો સોળ વલું પૂરેપૂરું સોળ આના જ છે. આહાહા..! જેનો જ્ઞાન, આનંદ, વીર્ય, દર્શન એ પૂર્ણ જ છે. વસ્તુ તરીકે પૂર્ણ છે.

‘પરવસ્તુકા સંયોગ દૂર હો જાતા હૈ, તબ વહ વ્યક્તિરૂપ હોતા હૈ. સારાંશ ચહ હૈ કિ શક્તિરૂપ તો પહલે હી થા, લેકિન વ્યક્તિરૂપ સિદ્ધપર્યાય પાને સે હુઆ.’ એમ સિદ્ધની શક્તિરૂપ તો પહેલેથી હતી. આહાહા..! કેમ બેસે? એક સમયની પર્યાયમાં વસ્તુ શક્તિરૂપ પૂર્ણ હતી જ. એ પર્યાયમાં એનું ભાન થાય છે. સમજાણું કાંઈ? માર્ગ ભારે ઝીણો, ભાઈ! ‘શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનયકર સભી જીવ સદા શુદ્ધ હી હૈ.’ એ તો શક્તિરૂપ હતા, સિદ્ધપદ તો શક્તિરૂપે આત્મામાં છે. જેમ લીંડીપીપરમાં ચોસઠપહોરી તિખાશ છે. સોનામાં પત્થરના મિલાપ વખતે પણ સોળ વલું સોનું છે. એમ કર્મના કલંક વખતે પણ ભગવાનઆત્મામાં સિદ્ધપણું પૂર્ણ શુદ્ધ છે. અરે..! આ વાત.

‘દ્રવ્યાર્થિકનયકર સભી જીવ...’ શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનયકર એમ લીધું છે. શુદ્ધ દ્રવ્યની દૃષ્ટિથી જોતાં ભગવાનઆત્મા ‘સભી જીવ...’ અભવિ પણ. ભવિ, અભવિ બધા. આહાહા..! ‘સદા શુદ્ધ હી હૈ.’ સદા ત્રિકાળ પવિત્ર જ છે. પવિત્ર જ છે. આહાહા..! એ પર્યાયમાં એને બેસે ત્યારે પવિત્ર છે એમ એને થયું. વર્તમાન પર્યાયમાં સદા શુદ્ધ છે એવું જ્યારે એને બેસે ત્યારે સદા શુદ્ધ છે એવી પ્રતીતિ એને થાય. પર્યાયમાં આવ્યા વિના એને આ સદા શુદ્ધ છે એવી પ્રતીતિ થાય નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

તેથી ૧૭મી ગાથામાં (‘સમયસાર’માં)કહ્યું ને? કે પર્યાયમાં શુદ્ધ વસ્તુ ધ્રુવ શુદ્ધ સોળ વલું પૂર્ણ એ પર્યાયમાં પૂર્ણ દ્રવ્ય જ જણાય છે. સમજાણું કાંઈ? જ્ઞાનની એક સમયની પર્યાય પણ જ્ઞાન છે ને એ? તો જ્ઞાન છે તે પર્યાયનો સ્વભાવ સ્વપરપ્રકાશક છે. તો સ્વ પ્રકાશે જ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પણ એ સ્વપ્રકાશક છે, પર્યાયમાં જાણનારો જ જણાય છે, પણ દૃષ્ટિ એની દ્રવ્ય ઉપર નથી એથી એને પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ હોવાથી જાણનારો જણાય છે ત્યાં એની દૃષ્ટિ નથી. આહાહા..! ફક્ત વર્તમાન અવસ્થા ઉપર દૃષ્ટિ છે એથી રાગની સાથે એકત્વબુદ્ધિમાં રાગને જાણે છે એમ એ માને છે. સમજાણું કાંઈ? એકલું પરપ્રકાશક છે એમ અજ્ઞાની માને છે. આહાહા..! કહો, ‘દિલીપ’! ક્યાં ગયા તારા દાદા? કહો, સમજાણું કાંઈ? આ તો ધર્મની કોલેજ છે. કેટલુંક એ શીખીને આવ્યો હોય તો આ વધારે સમજાય. આહાહા..!

પરમાત્મ પ્રકાશ છે ને આ? કહે છે, પરમાત્મપ્રકાશ પર્યાયમાં છે એ સ્વભાવમાં પરમાત્મપ્રકાશ છે જ. આહાહા..! જે જે પર્યાયમાં થાય તે તે તેવડો તે અંદર સ્વભાવમાં પૂર્ણ છે. આહાહા..! પૂર્ણ ન હોય તો અલ્પ કાળની પર્યાય આવે ક્યાંથી? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? જરી ઝીણો વિષય છે. જેનદર્શન એટલે કે વસ્તુદર્શન બહુ સૂક્ષ્મ છે. આહાહા..!

કહે છે, ‘શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિ...’ શુદ્ધ દ્રવ્ય જેનું પ્રયોજન એવું જે જ્ઞાન. શું? શુદ્ધ દ્રવ્ય

એટલે વસ્તુ, અર્થિ એટલે પ્રયોજન. જે જ્ઞાનના અંશનું શુદ્ધ દ્રવ્ય પ્રયોજન છે તે (દષ્ટિએ) જોઈએ તો ‘સભી જીવ સદા શુદ્ધ હી હૈં.’ આહાહા..! પૂર્ણાનંદનો નાથ પ્રભુ ત્રિકાળ શુદ્ધ છે. નિગોદની અવસ્થામાં હો... આહાહા..! જુઓ તો ખરા! નિગોદનું એક શરીર, એમાં અનંતા જીવ. શરીરની અવગાહના કદ કેટલું? અંગુલના અસંખ્ય ભાગમાં. નિગોદના એક શરીરનું કદ પહોળું કેટલું? કે અંગુલના અસંખ્ય ભાગમાં. એક શરીરમાં અનંત જીવ. આહાહા..! એ જીવનું કદ કેટલું? એ શરીર પ્રમાણે. એનો સ્વભાવ કેટલો? આહાહા..! ભલે પર્યાયમાં અક્ષરનો અનંતમો ભાગ વિકાસરૂપે રહ્યો. પણ જે જ્ઞાનશક્તિ છે, સામર્થ્ય છે એ તો ત્યાં પૂર્ણ છે. સમજાણું કાંઈ?

શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનયથી જોઈએ તો બધા જીવ, એમ લીધું ને? ‘શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનયકર સભી જીવ સદા...’ તો નિગોદનો જીવ પણ (આવી ગયો). આહાહા..! આવે છે ને? ‘નિયમસાર’માં. સર્વ સંસારી સિદ્ધ સ્વરૂપ છે. એ ગાથા પાછળ આવે છે. આહાહા..! એ શક્તિની અપેક્ષાએ. સર્વ જીવ સિદ્ધ સ્વરૂપે જ છે. સંસારી પણ. આહાહા..! એ તો પર્યાયની અપેક્ષાએ સંસારી કહેવાય છે અને પર્યાયની અપેક્ષાએ સિદ્ધ કહેવાય છે. વસ્તુની અપેક્ષાએ ભગવાનઆત્મા સદા બધા જીવ શુદ્ધ દ્રવ્યના પ્રયોજનની દષ્ટિથી જોઈએ તો ત્રિકાળ શુદ્ધ-શુદ્ધ-શુદ્ધ પવિત્રનો પિંડ છે. એકલો અતીન્દ્રિય આનંદનો કંદ છે. આહાહા..!

‘એસા હી દ્રવ્યસંગ્રહમેં કહા હૈ, ‘સવ્વે સુદ્ધાહુ સુદ્ધણયા’...’ ‘દ્રવ્યસંગ્રહ’માં છે ને? ગાથા-૧૩મી. ૧૩મી ગાથા છે. ‘દ્રવ્યસંગ્રહ’ની ૧૩મી. ઓલી ‘પંચાસ્તિકાય’ની ૨૦મી હતી. પહેલી કીધીને? સિદ્ધ પર્યાય નહોતી ને થઈ, એ ‘પંચાસ્તિકાય’ની ગાથા ૨૦. અને આ ‘સવ્વે સુદ્ધાહુ સુદ્ધણયા’ ‘દ્રવ્યસંગ્રહ’ની ગાથા-૧૩. પહેલી ઉતારી છે આમાં. તે દિ’લખી લીધી હતી. પહેલેથી અહીં લખી છે. સમજાણું કાંઈ? ‘સવ્વે સુદ્ધાહુ સુદ્ધણયા...’ આહાહા..! ‘શ્રીમદ્દે’ કહ્યું ને? ‘સર્વ જીવ છે સિદ્ધસમ.’ એમાં અભવિ નીકળી ગયા? આહાહા..!

જેનો શક્તિ સ્વભાવ તો શુદ્ધ જ છે. પૂર્ણ શુદ્ધ છે. દ્રવ્ય સ્વભાવ, એનું શક્તિરૂપ સામર્થ્ય સ્વભાવ તો પૂર્ણ જ છે. પર્યાયમાં ભલે નિગોદમાં અક્ષરને અનંતમે ભાગે હો. અને સિદ્ધને કેવળપર્યાય હો. સિદ્ધને કેવળ પૂર્ણ પર્યાય હો. અહીં અક્ષરના અનંતમે ભાગે હો. એ તો પર્યાયની દષ્ટિ અપેક્ષાએ વાત છે. આહાહા..! વસ્તુ તરીકે તો ત્રિકાળ પવિત્ર પિંડ આખો શુદ્ધ જ છે. તત્ત્વ છે ને? જીવતત્ત્વ છે ને? જીવ વસ્તુ છે ને? તો વસ્તુમાં પૂર્ણ અનંત ગુણ વસેલા ત્રિકાળ છે. આહાહા..! એને અહીંયાં ગુણ ને શક્તિ તરીકે કહ્યું.

‘શુદ્ધ નયકર સભી જીવ શક્તિરૂપ શુદ્ધ હૈં ઔર પર્યાયર્થિકનયસે વ્યક્તિકર શુદ્ધ હુએ.’ સિદ્ધ ભગવાન. પર્યાય જેનું પ્રયોજન છે એવા જ્ઞાનની અપેક્ષાએ ‘વ્યક્તિકર શુદ્ધ હુએ.’ સિદ્ધ ભગવાન વ્યક્તિ નામ પ્રગટ સિદ્ધ થયા. શક્તિરૂપ હતા એ પ્રગટરૂપ થયા. આહાહા..! આવું ઝીણું જ્ઞાન છે. આ ઓલા એકેન્દ્રિયા, બે ઈન્દ્રિયા કરીને સામાયિક થઈ ગઈ. તસ્સ ઉત્તરી કરણેણ તાવકાય ઠાણેણ મોણેણ આણેણં. થઈ ગયો કાયોત્સર્ગ. ધૂળેય નથી કાયોત્સર્ગ. આહાહા..! જ્યાં ભગવાન એક સમયમાં પૂર્ણ અનંત ગુણે (બિરાજમાન છે).

અનંત ગુણ છે એ અનંત ગુણ પૂર્ણ છે. એ અનંત ગુણનું પૂર્ણરૂપ, શક્તિરૂપ એ આત્મા. આહાહા..!

‘પર્યાયાર્થિકનયસે વ્યક્તિકર શુદ્ધ હુએ.’ સમજાય છે કે નહિ આમાં? સિદ્ધ ભગવાન.. નમસ્કાર પણ સિદ્ધને કરવા છે ને? એવી તો પાંચ ગાથાઓ લેશે. થઈ ગયા, થશે, વર્તમાન ભગવાન બિરાજે એને સિદ્ધ કરીને નમસ્કાર કરે છે. ‘સીમંઘર’ ભગવાન. આહાહા..! મોટું માંગલિક કર્યું છે. આહાહા..! ‘પર્યાયાર્થિકનયસે વ્યક્તિકર...’ વસ્તુ તરીકે તો શુદ્ધ બુદ્ધ જ્ઞાનઘન (છે). જ્ઞાનની અપેક્ષાએ જ્ઞાનઘન, આનંદની અપેક્ષાએ આનંદઘન, શ્રદ્ધાની અપેક્ષાએ શ્રદ્ધાઘન, શાંતિ-ચારિત્રની અપેક્ષાએ શાંતિઘન, વીર્યની અપેક્ષાએ વીર્યઘન, કર્તા શક્તિની અપેક્ષાએ કર્તાઘન, કર્મ શક્તિની અપેક્ષાએ કર્મઘન ત્રિકાળ હોં! આહાહા..! કરણ-સાધનની અપેક્ષાએ કરણઘન. એવા અનંત ગુણનું પૂર્ણરૂપે ઘન શક્તિરૂપે ભગવાન બિરાજે છે. આહાહા..!

‘કિસ કારણસે?’ એ વ્યક્તિરૂપ થયા? એમ કહે છે. શક્તિરૂપ શુદ્ધ બુદ્ધ હતા. હવે વ્યક્તિરૂપ સિદ્ધ દશા પ્રાપ્ત કરી. પ્રગટરૂપ. ઓલી શક્તિરૂપ હતી એ વ્યક્તિરૂપ પ્રગટ કરી. ક્યા કારણે પ્રગટ થયું? સિદ્ધપણું ક્યા કારણે પ્રગટ થયું? ‘ધ્યાનાગ્નિના અર્થાત્ ધ્યાનરૂપી અગ્નિકર...’ ધ્યાનરૂપી અગ્નિને કારણે. આહાહા..! ચૈતન્યનો, આનંદનો નાથ પ્રભુ ત્યાં ધ્યાન લગાવ્યું. પૂર્ણ સ્વરૂપને ધ્યેય બનાવી ધ્યાનનો વિષય પૂર્ણ બનાવ્યો. આહાહા..! સમ્યક્ ધ્યાન, એના ધ્યેયમાં, વિષયમાં પૂર્ણાનંદને ધ્યાનમાં વિષય બનાવ્યો. ધ્યાનની પર્યાય વિષયી અને એનો વિષય છે એ પૂર્ણ વિષય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ઓલામાં બહુ આવે છે આ. અધ્યાત્મ તરંગિણી છે ને? એની ટીકામાં બહુ આવે છે. ધ્યાન વિષય કુરુ. એવું બહુ આવે છે એમાં. ઘણીવાર કહ્યું છે. ધ્યાન વિષય કુરુ. ત્રણ-ચાર ઠેકાણે આવે છે. ધ્યાનનો વિષય બનાવ. ત્રિકાળને ધ્યાનનો વિષય બનાવ. આહાહા..! ‘ઘીરૂભાઈ’! ત્યાં આટલા વર્ષમાં આવું સાંભળ્યું નહોતું. વાડામાં છે ક્યાં? વાડા બાંધીને બેઠા છે. ‘વાડા બાંધી બેઠા રે...’ તમારો આ વાડો નથી? (કોઈ એમ કહેશે). આ વાડો ક્યાં છે? આ તો વસ્તુની સ્થિતિ છે. વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. જ્ઞાને પૂર્ણ, દર્શને પૂર્ણ, આનંદે પૂર્ણ એવા અનંત ગુણે પૂર્ણ ઈદં શક્તિએ બિરાજમાન ભગવાનઆત્મા, એને ધ્યાનનો વિષય બનાવી, એ તો પર્યાય થઈ. ધ્યાન છે એ તો પર્યાય થઈ. એનો વિષય થયો ત્રિકાળી. આહાહા..!

‘ધ્યાનાગ્નિના અર્થાત્ ધ્યાનરૂપી અગ્નિકર કર્મરૂપી કલંકોંકો ભસ્મ ક્રિયા,...’ અશુદ્ધ પરિણામનરૂપી વિકાર એનો નાશ કર્યો. કર્મનો નાશ કર્યો એ કહેશે હમણાં. એ અસદ્ભૂતનયે. શું કીધું ઈ? ‘ધ્યાનાગ્નિના અર્થાત્ ધ્યાનરૂપી અગ્નિકર કર્મરૂપી કલંકોંકો ભસ્મ ક્રિયા,...’ સાધારણ વાત લીધી છે. પછી કર્મના બે ભાગ પાડી દેશે. અશુદ્ધ અને કર્મ જડ. ‘તબ સિદ્ધ પરમાત્મા હુએ.’ ધ્યાન અગ્નિ લગાવી અંદરમાં. આહાહા..! વર્તમાન ધ્યાનમાં ધ્યેય વસ્તુને બનાવીને ધ્યાન કર્યું એ ધ્યાનાગ્નિથી સિદ્ધ થયું. વ્રત ને તપ ને ભક્તિ, પૂજાથી સિદ્ધ નથી થયા. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

‘કર્મરૂપી કલંકોંકો ભસ્મ ક્રિયા,...’ ત્યાં એનો અર્થ કરશે, હોં! ‘તબ સિદ્ધ પરમાત્મા હુએ. વહ ધ્યાન કૌનસા હૈ?’ ધ્યાનને શું કહેવું? ‘આગમકી અપેક્ષા તો વીતરાગ નિર્વિકલ્પ શુક્લધ્યાન હૈ...’ છેલ્લી વાત છે ને કેવળજ્ઞાન લેવાની. સિદ્ધ પર્યાય વખતે. સિદ્ધ પર્યાય થાય છે ત્યારે એનું ધ્યાન ‘આગમકી અપેક્ષા તો વીતરાગ નિર્વિકલ્પ શુક્લધ્યાન હૈ...’ વિકલ્પ નામ ભેદ વિનાનું નિર્વિકલ્પ ત્રિકાળી ભગવાનને ધ્યાનમાં લઈને. વીતરાગી નિર્વિકલ્પ ધ્યાન. એ શુક્લધ્યાન. એનાથી સિદ્ધ થયા. આહાહા..!

‘ઔર અધ્યાત્મકી અપેક્ષા વીતરાગ નિર્વિકલ્પ રૂપાતીત ધ્યાન હૈ.’ રૂપાતીત. અંદર કહેશે. સિદ્ધ ભગવાનનું ધ્યાન એ રૂપાતીત. સિદ્ધ એટલે પોતે ત્રિકાળી, એનું ધ્યાન રૂપાતીત. આહાહા..! સારો વિસ્તાર કર્યો છે. અધ્યાત્મની અપેક્ષાએ વીતરાગ અભેદ રૂપાતીત ધ્યાન. એકલા પૂર્ણાનંદને દષ્ટિમાં લઈ વિષય બનાવીને સ્થિર થવું એ અધ્યાત્મની અપેક્ષાએ રૂપાતીત. ‘દૂસરી જગહ ભી કહા હૈ - ‘પદસ્થ’ ષટ્પ્રાભૃત(માં) લખ્યું છે. ષટ્પ્રાભૃતમાં પૃષ્ઠ ૨૩૬ એમાં લખ્યું છે. ષટ્પ્રાહુડમાં આવે છે.

‘શુમોકારમંત્ર આદિકા જો ધ્યાન હૈ, વહ પદસ્થ...’ પદ-પદ. પાંચ પદમાં રહેલા ભગવાન પંચ પરમેષ્ટી. એનું ધ્યાન પદસ્થ ધ્યાન કહેવામાં આવે છે. ‘શુમોકાર મંત્ર...’ એટલે કે પંચ પરમેષ્ટી અરિહંત-સિદ્ધ આદિ. ‘જો ધ્યાન હૈ, વહ પદસ્થ કહલાતા હૈ,...’ એટલે કે પાંચ પદમાં સ્થ-રહેલા, એનું ધ્યાન તે પદસ્થ ધ્યાન. ‘સમાધિશતક’માં કહ્યું છે ને? કે દીવાને દીવો અડીને દીવો થાય. અને એક ઝાડ પોતે ઘસીને થાય. એમ પંચ પરમેષ્ટીનું ધ્યાન કરીને પણ સિદ્ધ.. એ ધ્યાન જેવો આત્મા છે એમ કહ્યું. અને એક ઝાડ ઘસીને એટલે પોતાનો આત્મા જ એમાં એકાગ્ર થઈને-ઘસીને જ્ઞાન આનંદ થાય, સિદ્ધપદ થાય.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- બેય. વસ્તુ તો એક છે પણ એનું નિમિત્તપણું પંચ પરમેષ્ટીનું લક્ષમાં લઈને પછી અંદર ઉતર્યો છે એટલે ત્યાં એને પદસ્થ કીધું છે. એ ‘સમાધિશતક’માં લીધું છે. બે બોલ લીધાં.

‘પિંડ (શરીર)મેં ઠહરા હુઆ જો નિજ આત્મા હૈ, ઉસકા ચિંતવન...’ લ્યો! એ પોતે જ પંચ પરમેષ્ટીસ્વરૂપ છે અંદર. આહાહા..! પિંડ પાછળ અર્થ આ લીધો. જોયું! પિંડ જે આ શરીર, એમાં નિજ આત્મા જે છે. ‘ઉસકા ચિંતવન વહ પિંડસ્થ હૈ,...’ આહાહા..! ચિંતવન નામ એકાગ્રતા, હોં! ચિંતવન નામ વિકલ્પ નહિ. આહાહા..! શરીરના પિંડમાં રહેલો પ્રભુ એ રહ્યો છે પોતામાં પણ અહીં શરીરનું અવગાહન ગણવું છે ને? છે તો એમાં. એવો જે ભગવાન પૂર્ણ આનંદસ્વરૂપ, એનું ધ્યાન એ પદસ્થધ્યાન કહેવામાં આવે છે. આવી બધી વાતું ત્યાં હોય નહિ. આહાહા..!

‘સર્વ ચિદ્રૂપ (સકલ પરમાત્મા) જો અરહંતદેવ ઉનકા ધ્યાન વહ રૂપસ્થ હૈ,...’ છે? પિંડમાં રહેલો પોતે એનું ધ્યાન પિંડસ્થ. અને સકળ પરમાત્મા અરિહંત, એનું ધ્યાન એ રૂપસ્થ. એ રૂપમાં રહેલા છે. સર્વજ્ઞની પર્યાયમાં રહેલા એનું ધ્યાન તે રૂપસ્થધ્યાન.

આહાહા..! એનું ધ્યાન કરીને પણ એનું લક્ષ છોડી દેવાનું પછી. એમ. આહાહા..! ‘ઔર નિરંજન (સિદ્ધભગવાન) કા ધ્યાન રૂપાતીત કહા જાતા હૈ.’ શરીરરહિત થઈ ગયા ને એ? એનું ધ્યાન ‘રૂપાતીત કહા જાતા હૈ.’ આહાહા..!

‘વસ્તુકે સ્વભાવસે વિચારા જાવે, તો શુદ્ધ આત્માકા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્રરૂપ અભેદ રત્નત્રયમયી જો નિર્વિકલ્પ સમાધિ હૈ,...’ આહાહા..! ધ્યાનનું લક્ષણ કહે છે. કે ‘શુદ્ધ આત્માકા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્રરૂપ અભેદ રત્નત્રયમયી જો નિર્વિકલ્પ સમાધિ હૈ,...’ આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ‘જયસેનાચાર્ય’નું લીધું છે.

ઉત્તર :- હા છે ને. ‘જયસેનાચાર્ય’નો ઘણો આધાર લીધો. લખ્યું છે. પ્રસ્તાવનામાં ઘણું લખ્યું છે. ઘણો આધાર ‘કુંદકુંદાચાર્ય’નો લીધો છે, ‘નિયમસાર’નો લીધો છે.

‘વસ્તુ કે સ્વભાવસે વિચારા જાવે,...’ ભગવાનઆત્મા વસ્તુ છે. જગતનું તત્ત્વ જગતથી ભિન્ન છે, એવા વસ્તુનો-સ્વભાવનો વિચાર કરીએ તો... આહાહા..! ‘શુદ્ધ આત્મા કા સમ્યગ્દર્શન,...’ શુદ્ધ ત્રિકાળી ભગવાનઆત્માનું સમ્યગ્દર્શન, ત્રિકાળી શુદ્ધ આત્માનું ‘સમ્યગ્જ્ઞાન,...’ ત્રિકાળી શુદ્ધ આત્મામાં ‘સમ્યક્ચારિત્રરૂપ...’ રમણતા એ ‘અભેદ રત્નત્રયમયી જો નિર્વિકલ્પ સમાધિ હૈ,...’ શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... સમાધિ ઓલા બાવા લગાવે એ નહિ, હોં! અહીં તો નિર્વિકલ્પ શુદ્ધ આત્મા ત્રિકાળી, એનું સમ્યગ્દર્શન, એનું સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર એ રૂપે. એમ છે ને? ‘રત્નત્રયમયી નિર્વિકલ્પ સમાધિ...’ એ ત્રણને નિર્વિકલ્પ સમાધિ કીધી છે. રાગ વિનાની નિર્વિકલ્પ શાંતિ જેમાં પ્રગટે. આહાહા..! આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ રહિત સમાધિ. આધિ એટલે સંકલ્પ-વિકલ્પો, વ્યાધિ - શરીરની રોગ અવસ્થા, ઉપાધિ આ સંયોગો. ત્રણથી રહિત તે અંદર શુદ્ધ આત્માના સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર રત્નત્રયમય નિર્વિકલ્પ સમાધિ એને કહીએ. આહાહા..! સમ્યગ્દર્શન એ નિર્વિકલ્પ સમાધિ. આહાહા..! સમ્યગ્જ્ઞાન એ નિર્વિકલ્પ સમાધિ, સ્વરૂપની સ્થિરતા એ નિર્વિકલ્પ સમાધિ. આહાહા..!

‘ઉસસે ઉત્પન્ન હુઆ...’ એવી નિર્વિકલ્પ સમાધિથી ઉત્પન્ન થયું. ‘વીતરાગ પરમાનંદ સમરસીભાવ...’ આહાહા..! વીતરાગ પરમાનંદ આનંદ ઉત્પન્ન થયો અંદર. ‘વીતરાગી પરમાનંદ સમરસી ભાવ સુખરસકા આસ્વાદ વહી જિસકા સ્વરૂપ હૈ,...’ આહાહા..! શુદ્ધ ભગવાન ત્રિકાળી આત્મા, એનું સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એ રત્નત્રયમય જે ધ્યાન, સમાધિ એમાં શું ઉત્પન્ન થાય સમાધિમાં? પરમ આનંદ, અતીન્દ્રિય આનંદનો રસ ઉત્પન્ન થાય. આહાહા..! એ ત્રણમય આનંદ-પરમાનંદ ઉત્પન્ન થાય. સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર. આહાહા..!

કહે છે, ‘ઉસસે ઉત્પન્ન હુઆ વીતરાગ પરમાનંદ...’ વીતરાગી આનંદ, એ પણ પરમાનંદ. આ વિષયના સુખને આનંદ માને છે ને? રાગમાં સુખ માનીને વેદે છે. એ તો કલ્પના છે. આ તો શુદ્ધ આત્મા, જેમાં અતીન્દ્રિય આનંદ, પૂર્ણ પૂર્ણ ઠસોઠસ શક્તિરૂપે ભયો

છે. એનું ધ્યાન કરતાં પર્યાયમાં... આહાહા..! પરમાનંદ વીતરાગી સમરસી વીતરાગી પરમાનંદ. પાછો સમરસી શાંત... શાંત... શાંત... આહાહા..! એવા સુખરસનો આસ્વાદ, એવા અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન, અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ 'વહી જિસકા સ્વરૂપ હૈ, ઐસા ધ્યાનકા લક્ષણ જ્ઞાનના ચાહિયે.' આહાહા..! ઓલા થોથા ધ્યાન લગાવે અને અસ્તિ શું છે એની ખબર નહિ એમ કહે છે. આ કહે છે ને 'રજનીશ'. વિકલ્પ તોડી નાખવો, વિકલ્પ તોડી નાખવો. પણ વિકલ્પ તોડે ક્યાં? કોને લક્ષમાં લઈને? અસ્તિપણે શુદ્ધ બુદ્ધ ત્રિકાળ છે, એની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્રમય પરિણામન કરતાં વિકલ્પ તૂટીને નિર્વિકલ્પ શાંતિ તેને થાય છે. સમજાણું કાંઈ? અને તેનું અસ્તિત્વ કેટલું ક્યાં? એની ખબર વિના ધ્યાન કરે એ એનું ધ્યાન રાગમાં જાય એકલું. આહાહા..!

અહીં તો ભગવાનઆત્માનું અસ્તિત્વ કેવડું છે? કે 'વસ્તુકે સ્વભાવસે વિચારા જાવે, તો શુદ્ધ આત્માકા...' ત્રિકાળ. એની 'સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્રરૂપ....' નિર્વિકલ્પ જે સમાધિ આનંદ શાંતિ, એનું ફળ વીતરાગી પરમાનંદ. સમરસી વીતરાગ સમરસ. આહાહા..! 'રાગ આગ દાહ દહે સદા, તાતે સમામૃત સેઈએ' આવે છે ને?

મુમુક્ષુ :- 'રાગ આગ દાહ દહે સદા, તાતે સમામૃત સેઈએ.'

ઉત્તર :- ઈ. આહાહા..!

ચાહે તો શુભ વિકલ્પ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિનો હો, ભગવાનના સ્મરણનો હો. પણ એ રાગ આગ છે. એ 'આગ દાહ દહે સદા, તાતે સમામૃત સેઈએ.' આત્માના સ્વભાવની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-શાંતિરૂપ દશા એનાથી સમરસ આનંદ પ્રગટ થાય એ જેનું લક્ષ. જ્ઞાનમાં ધ્યેય પૂર્ણ વસ્તુ આવે છે અને પૂર્ણ વસ્તુની પ્રતીતિ, જ્ઞાન ને રમણતા, એનાથી ઉત્પન્ન થતી નિર્વિકલ્પ સમાધિ, એનાથી ઉત્પન્ન થતો આનંદ. આહાહા..! એવો જે સમરસી ભાવ પર્યાયનો, હોં! વીતરાગી. કેમ? પોતે વીતરાગ પરમાનંદ સમરસીભાવ સુખરસનો તો દરિયો છે. શું કીધું એ? ઓલો શુદ્ધ કીધો હતો ને શુદ્ધ આત્મા? શુદ્ધ આત્મા. પહેલો શબ્દ છે ને? એ વીતરાગી પરમાનંદ સમરસીભાવ શુદ્ધરસનો સાગર છે. આહાહા..! એનું ધ્યાન કરીને પર્યાયમાં પરમાનંદ સમરસી દશા પ્રગટ થઈ. એમાં અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવ્યો એ ધ્યાનનું લક્ષણ છે. સમજાણું કાંઈ?

એમ કહીને શુદ્ધ આત્મા ધ્યાનનો વિષય પણ કહ્યો અને એને આશ્રયે થયેલું દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એ ત્રણ રૂપ નિર્વિકલ્પ શાંતિ કીધી એ સમાધિ. અને એવી જે સમાધિથી ઉત્પન્ન એકરૂપને, હવે એનાથી વીતરાગી પરમાનંદ અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ ઉત્પન્ન થાય એને ધ્યાન કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! બધા ઝૂં-ઝૂં કરે છે ને? ઝૂં નમો અરિહંતાણું... નમો અરિહંતાણું... એ ધ્યાન નહિ. આહાહા..! એમાં તો રાગ આકુળતા આવે છે. જે ધ્યાનમાં પરમસમરસી વીતરાગી આનંદ, પરમઆનંદ, વીતરાગી પણ પરમ આનંદ સમરસીભાવ, અને તે પણ સુખરસનો આસ્વાદ. આહાહા..! આનંદના રસનો સ્વાદ. આહાહા..! એ ધ્યાનનું લક્ષણ છે. એ ધ્યાનનું ફળ આવ્યું એ એનું લક્ષણ છે. ધ્યાનમાં આનંદ ન આવે અને ધ્યાન કરીએ છીએ, કહે છે. આહાહા..! આત્માનું ધ્યાન (કરીએ છીએ) પણ આનંદ આવતો નથી.

એ આત્માનું ધ્યાન જ નથી. ઝીણી વાત છે, ભાઈ! સમજાણું કાંઈ?

‘ઐસા ધ્યાનકા લક્ષણ જ્ઞાનના ચાહિયે.’ આહાહા..! આ ધ્યાનાગ્નિ કીધી છે ને એનાથી ભસ્મ (થાય છે), એની વ્યાખ્યા ચાલે છે. ધ્યાનાગ્નિથી ભસ્મ કર્યું. તે ધ્યાનઅગ્નિ કેવી? એની વ્યાખ્યા છે. ‘ઈસી ધ્યાનકે પ્રભાવસે કર્મરૂપી મૈલ વહી હુઆ કલંક,...’ આહાહા..! પુણ્ય-પાપનો ભાવ એ કર્મરૂપી મેલ છે, કલંક છે. આહાહા..! શુભ-અશુભભાવ, સ્તવન, સ્તુતિ, પઠન, પાઠન, ચિંતવન એવો જે ભાવ, એ કલંક છે. સમજાણું? ‘ધ્યાનકે પ્રભાવસે કર્મરૂપી મૈલ વહી હુઆ કલંક,...’ આહાહા..! એ વિકલ્પ છે એ કલંક છે, કહે છે. આહાહા..! જે ભાવે તીર્થકરગોત્ર બંધાય એ ભાવ કલંક છે. ધ્યાનાગ્નિએ એ કલંકને ઘોઈ નાખ્યું, એમ કહે છે. આહાહા..!

‘ઉનકો ભસ્મ કર સિદ્ધ હુએ.’ આહાહા..! જે ભાવે તીર્થકરગોત્ર બાંધ્યું હતું એ ભાવને પણ ભસ્મ કરીને કેવળ થયા. આહાહા..! એ ભાવનો પણ નાશ કર્યો ત્યારે કેવળી થયા, સિદ્ધ થયા. આહાહા..! ઓલો છે ને ભાઈ! નહિ ઓલો? ‘જ્ઞાનનગર’ નહોતો આવ્યો, ઓલો ‘રાજકોટ’વાળો? શું નામ? એ આવ્યો હતો ને હમણાં? ‘મુંબઈ’.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ના, ના. ઓલો વાણિયો. પહેલા વૈષ્ણવ હતો, પછી સ્થાનકવાસી, દેરાવાસી (થઈ ગયો). ‘રતિલાલ’. કેવા? .. હા. ‘રાજકોટ’વાળો આવ્યો હતો ને ત્યાં? ‘મુંબઈ’ આવ્યો હતો. હા. આવ્યો હતો ને. હમણા કહે કે ધ્યાન કરું છું. બૌદ્ધમાં ગયો છે હમણા. બૌદ્ધના સાધુ મળ્યા હશે ને તો એની શિક્ષણ શિબિરમાં ભળીને પૈસા ઉઘરાવે છે. બૌદ્ધમાં ભળ્યો છે. કાંઈ ઠેકાણા વિનાના...

મુમુક્ષુ :- વૈષ્ણવ હતો.

ઉત્તર :- પહેલો હતો વૈષ્ણવ, પછી થયો સ્થાનકવાસી, પછી થયો શ્વેતાંબર. તે દિ’ આવ્યો હતો ને ત્યાં ‘જ્ઞાનનગર.’ લઈને. પાછો આ ફેરી આવ્યો હતો. મારે પૂછવું છે. જુઓ! આ ધ્યાન-ધ્યાન. શેના ધ્યાન? હું ધ્યાન કરું છું. બૌદ્ધમાં ધ્યાન કરે છે ને? બૌદ્ધમાં ભળ્યો છે. શિક્ષણ શિબિર કરે છે એમાં પૈસા ઉઘરાવે છે. પૈસાવાળો છે. કાંઈક પાંચ-પચ્ચીસ લાખ છે. આહાહા..! આવા ને આવા. ધ્યાન કરીએ (છીએ), કહે છે. શેના ધ્યાન? કીધું. વસ્તુ શું છે એના ભાન વિના ધ્યાન કોનું? શેના ધ્યાન? હું ધ્યાન કરું છું. ઓલા બૌદ્ધ કરે છે ને? બૌદ્ધમાં આવે છે, ભાઈ! પૂર્વ ભવનું યાદ કરવાનું બહુ આવે. પૂર્વ ભવ, એનું ધ્યાન બહુ કરે છે લોકો. બૌદ્ધના સાધુ પૂર્વભવના સ્મરણ માટે. આહાહા..! હવે પૂર્વભવના સ્મરણ માટે ધ્યાન એ શું ધ્યાન? એ કાંઈ ધ્યાન કહેવાય? પરભવ ક્યાં હતો એનું ધ્યાન એ ધ્યાન કહેવાય?

ધ્યાન તો આત્માના સ્વભાવનો આશ્રય લઈ લીન થાય અને જેમાં પરમ આનંદરસ આવે એને ધ્યાન કહીએ. આહાહા..! અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. શેના ધ્યાન? બે વાર આવ્યા હતા. ઓલા ‘રમણીકભાઈ’ને ત્યાં. તે દિ’ અમે ઉતર્યા હતા ને ત્યાં આવ્યા હતા. આ જૈનમાં જન્મ્યા, જૈનમાં આવ્યા એને ભાન ન મળે કાંઈ.

હવે કર્મકલંકની વ્યાખ્યા કરે છે. ‘કર્મકલંક અર્થાત્ દ્રવ્યકર્મ ભાવકર્મ...’ બે. કર્મકલંકનો નાશ કર્યો ને? હવે કર્મકલંક એટલે શું? કે દ્રવ્યકર્મ જડ અને ભાવકર્મ રાગ-દ્વેષ. ‘ઈનમેંસે જો પુદ્ગલપિંડરૂપ જ્ઞાનાવરણાદિ આઠ કર્મ વે દ્રવ્યકર્મ હૈં,...’ જડ કર્મ. ‘ઔર રાગાદિક...’ વિકલ્પ જે પુણ્ય-પાપનો ભાવ એ ‘સંકલ્પ-વિકલ્પ પરિણામ ભાવકર્મ કહે જાતે હૈં. યહાં ભાવકર્મકા દહન...’ લ્યો! છે? એ અશુદ્ધ વિકારી ભાવ. એનું દહન ‘અશુદ્ધ નિશ્ચયકર હુઆ,...’ એ શું કીધું? વિકારી ધ્યાત્રિથી કર્મકલંકનો નાશ કર્યો. હવે કર્મ કલંકના બે પ્રકાર : એક જડ કર્મ અને એક અશુદ્ધ ભાવકર્મ-વિકારી ભાવ. એ અશુદ્ધનિશ્ચયકર નાશ કર્યો. કારણ કે એની પર્યાયમાં હતો ને એ? ભાવકર્મનો નાશ અશુદ્ધનિશ્ચયનયકર કર્યો. સમજાણું કાંઈ?

સ્વરૂપના ધ્યાન કરતાં અશુદ્ધતાના પરિણામનો નાશ (થયો) એ અશુદ્ધ નિશ્ચયનયથી કહેવામાં આવે છે. કારણ કે એની પર્યાયમાં છે ને? તેથી અશુદ્ધ નિશ્ચયનયથી નાશ કર્યો એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! અને દ્રવ્યકર્મનો નાશ, ધ્યાને કર્મકલંકનું ભસ્મ કર્યું. હવે કર્મકલંક એટલે શું? એની વ્યાખ્યા કરી. કર્મ-કલંકના બે પ્રકાર. જડકર્મ અને અશુદ્ધ ભાવકર્મ. અશુદ્ધ ભાવકર્મનો નાશ એ અશુદ્ધ નિશ્ચયનયથી કહેવામાં આવે છે. કારણ કે એની પર્યાયમાં હતું. છે વ્યવહારનય પણ એની પર્યાયમાં હતો એ અપેક્ષાએ નિશ્ચય, મલિન છે માટે અશુદ્ધ, એનો નાશ કર્યો એ અશુદ્ધ નિશ્ચયથી કહેવામાં આવે છે. હવે આવું ક્યાં શીખે? એય...! ‘મગનભાઈ’! ઘંઘામાં રહેવું કે આ કરવું? આહાહા..!

નમો અરિહંતાણું આવ્યું ને? એમાં કહે છે કે કર્મરૂપી જડ વેરી અને ભાવકર્મરૂપી ભાવકર્મ વેરી. બેને હણ્યામાં વિકારી પરિણામને હણ્યા એ અશુદ્ધ નિશ્ચયનયથી કહેવામાં આવે છે. અને ભગવાને કર્મ હણ્યા એ દ્રવ્યકર્મ અસદ્ભૂત-જૂઠી દષ્ટિએ (કહેવામાં આવે છે). ‘અસદ્ભૂત અનુપચરિત...’ કર્મ નજીકમાં છે ને? બાયડી-છોકરા પર છે અને કર્મ નજીક (છે) એટલે અનુપચરિત. બાયડી-છોકરાનો ત્યાગ કરવો એ ઉપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર કહેવાય છે. બહુ સરસ વર્ણવ્યું છે.

અસદ્ભૂત એટલે કે આત્માના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયમાં જડકર્મ નથી. એની પર્યાયમાં પણ જડકર્મ નથી માટે અસદ્ભૂત. અનુપચરિત પણ નજીકમાં છે એટલે અનુપચરિત. ‘વ્યવહારનયકર...’ એટલે પર વસ્તુ છે ને? ‘વ્યવહારનયકર હુઆ...’ દ્રવ્યકર્મનો નાશ અસદ્ભૂત અનુપચરિત વ્યવહારનયથી કહેવામાં આવ્યો. ભારે ભાઈ! એક એક વ્યાખ્યા. શું કીધું ઈ?

સિદ્ધ ભગવાન ધ્યાનાત્રિથી કર્મના કલંકને નાશ કરીને થયા. હવે એની વ્યાખ્યા. ધ્યાન એટલે શું? કે શુદ્ધ સ્વરૂપને ધ્યેય બનાવી અખંડાનંદ પૂર્ણાનંદને ધ્યેય બનાવીને જે પર્યાય થાય તે ધ્યાન. હવે ધ્યાનમાં થાય શું એનું ફળ? કે જેમાં પરમાનંદ સુખ, વીતરાગ સુખરસી ભાવ પ્રગટ થાય એ ધ્યાનનું લક્ષણ. હવે એ ધ્યાન વડે કર્મનો નાશ કર્યો. તો કર્મ ક્યા પ્રકારના? કર્મ બે પ્રકારના. એક જડકર્મ, એક અશુદ્ધતાનું ભાવકર્મ. અશુદ્ધતાના ભાવકર્મનો નાશ અશુદ્ધ નિશ્ચયનયથી કહેવામાં આવે છે અને જડકર્મનો નાશ અસદ્ભૂત અનુપચાર

વ્યવહારથી કહેવામાં આવે છે. કેમકે આત્માની પર્યાયમાં નથી પણ અનુપચરિત નજીકમાં છે. વ્યવહાર એટલે પર વસ્તુ છે, નિમિત્ત છે તે વ્યવહાર થઈ ગયો. એ અસદ્ભૂત અનુપચાર વ્યવહારનયથી તેનો નાશ કર્યો એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! પર છે ને એથી વ્યવહાર. અશુદ્ધતા એ તો અશુદ્ધ નિશ્ચય થયો. વિકારી પોતામાં જ છે ને? એટલે અશુદ્ધ નિશ્ચય. ઓલી તો પર વસ્તુ છે એટલે વ્યવહાર થઈ ગયો. આહાહા..! હવે આવું કે દિ' શીખવું? આ બીજા જે અન્યમતિઓ બીજી રીતે કહે છે ને? એનું નિરાકરણ કરવાને માટે આ વાત છે. સમજાણું કાંઈ? એ કહેશે હમણાં. શબ્દનય, આગમનય, મતાર્થનય પાંચેય પાછા આમાં ઉતારશે. આહાહા..!

‘શુદ્ધ નિશ્ચયકર તો જીવકે બંધ મોક્ષ દોનોં હી નહીં હૈ.’ ત્રિકાળી ભગવાન મોક્ષસ્વરૂપ જ છે. એના બંધ-મોક્ષની પર્યાયો ત્રિકાળી નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ એમાં છે નહિ. બંધ-મોક્ષ તો પર્યાયનયની અપેક્ષાએ છે. આત્માને અશુદ્ધ ભાવકર્મનો બંધ, અશુદ્ધનય એટલે પર્યાયનય થઈ. અને જડકર્મનો નાશ એ પણ પર્યાયનય એટલે પર વ્યવહારનય અને તે પણ અસદ્ભૂત. એને એ રીતે કહેવામાં આવ્યું. આહાહા..! નમો અરિહંતાણાં. કર્મરૂપી વેરીને હણ્યા. કર્મ તો જડ છે. જડને આત્મા હણે? પણ જડની અવસ્થા અશુદ્ધ કર્મનો નાશ થાવા કાળે કર્મની અવસ્થા અકર્મરૂપે થવાનો એનો કાળ હતો તેથી એ થઈ. પણ ભગવાનઆત્માએ એનો નાશ કર્યો એ અસદ્ભૂત અનુપચાર વ્યવહારથી કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! આવું છે. ‘ગીરધરભાઈ’!

શુદ્ધ નિશ્ચયથી ભગવાન ત્રિકાળી, એ તો એને રાગની, અશુદ્ધતાની પર્યાય પણ નથી અને મોક્ષની સિદ્ધ પર્યાય પણ શુદ્ધમાં નથી. ત્રિકાળીની અપેક્ષાએ બંધ-મોક્ષ એની પર્યાયમાં છે. વસ્તુમાં નથી. ત્રિકાળીની અપેક્ષાએ બંધ-મોક્ષ છે જ નહિ. આહાહા..! ‘બંધ મોક્ષ દોનોં હી નહીં હૈ. ઈસ પ્રકાર કર્મરૂપી મલોંકો ભસ્મકર જો ભગવાન હુએ, વે કૈસે હૈં?’ એ વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા : પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

વીર સંવત ૨૫૦૨, જેઠ સુદ ૧૧, મંગળવાર
તા. ૦૮-૦૬-૧૯૭૬, ગાથા-૧-૨, પ્રવચન નં. ૩

આ ‘પરમાત્મપ્રકાશ’ છે. પહેલી ગાથા. સિદ્ધને પહેલા નમસ્કાર કરે છે. સિદ્ધને નમસ્કાર કરતાં એમ કહ્યું કે જેણે ધ્યાનાગ્નિથી કર્મને બાળી અને જેણે પરમ આનંદ અને વીતરાગદશા પ્રાપ્ત કરી એવા સિદ્ધો નિત્ય જ્ઞાનમય નિરંજન છે, તેને હું નમસ્કાર કરું છું. અને એ ધ્યાન કેવું? ધ્યાનાગ્નિથી કર્મ નાશ થયો. ધ્યાન કેવું? કે અંતર સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્યનું સમ્યક્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, એનાથી ઉત્પન્ન થતો પરમરસી સુખસ્વાદ, અમૃતના સ્વાદનો જેમાં અનુભવ આવે. એવું જે ધ્યાન એ ધ્યાનાગ્નિ વડે કર્મનો નાશ થયો. સમજાણું કાંઈ?